NOI CONTRIBUȚII LA O ISTORIE A LEXICOGRAFIEI ROMÂNE

DE

C. A. STOIDE și CONSTANTIN TURCU

Anume împrejurări din viața poporului român au făcut ca, din cele mai vechi timpuri, să fie constrîns la bilingvism și chiar la poliglotie, în ce privește activitatea de stat și cea cultural-religioasă. În aceste condiții, începînd de prin secolul al XVI-lea înainte — probabil o dată cu traducerea textelor religioase în limba română — s-a simțit necesitatea alcătuirii unor glosare slavo-române. Din a doua jumătate a secolului următor, se găsesc și glosare care au la bază și alte limbi de circulație la noi, precum latina, greaca, italiana, maghiara; iar din secolul al XVIII-lea înainte și limba rusă, germană și franceză. De aici a decurs, pentru epoca noastră, nevoia alcătuirii unei istorii a lexicografiei române, sarcină pe care și-a luat-o tînărul filolog Mircea Seche. În rîndurile ce urmează — pornind de la meritoasa contribuție a lui Seche [1] — ne-am propus a face unele completări și întregiri la această importantă problemă.

În prefața cărții, Mircea Seche constată că diverșii autori[2] de studii lexicografice au privit problema parțial și, adesea, oarecum „subiectiv", trecînd cu vederea operele „neconsacrate", și „au stăruit doar asupra cîtorva lucrări care, din punctul de vedere al fiecărui autor în parte, ar forma o dată marcantă în istoria filologiei române". El conchide, pe drept cuvînt, că „în felul acesta au rămas pînă astăzi necunoscute, numeroase dicționare valoroase, sau cel puțin interesante pentru istoria lexicografiei". Privirea unilaterală asupra problemei a dus la concluzia neîntemeiată că „Lexicografia românească veche și modernă ar fi fost extrem de săracă în realizări". Mircea Seche își propune să constate și să umple golurile. Ca atare, lucrarea abordată urmărește realizarea mai multor deziderate:

— să dea „cititorului o imagine cît mai completă asupra dezvoltării lexicografiei noastre naționale, de la origini pînă în zilele noastre";

— să rectifice „nenumăratele erori care circulă încă în legătură cu începuturile, și diversele etape de dezvoltare ale lexicografiei române";

---

[1] Mircea Seche, *Schiță de istorie a lexicografiei române*, I, Editura științifică, București, 1966, 192 pagini.

[2] Lazăr Șăineanu, *Privire critică asupra lexicografiei române*, în „Istoria filologiei române", ed. a II-a, București, 1895; Dr. Carlo Tagliavini, *Lexicon Marsilianum*, București, 1930; I. Șiadbei, *Lexicografia română și istoria cuvintelor*, în „Limba română", VI, 1957, nr. 6; D. Macrea, *Probleme de lingvistică română*, București, 1961, p. 122 și urm.; N. Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, partea a II-a, 1901, p. 283 și urm. Pentru această bibliografie și pentru alte lucrări vezi *Cuvînt înainte* la lucrarea lui Mircea Seche.

BDD-A1579 © 1966 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:28 UTC)

— să prezinte „date mai exacte asupra concepției care a stat la baza diverselor tipuri de dicționare, asupra influențelor sub care s-au aflat ele sau pe care le-au exercitat asupra conținutului și organizării lor materiale".

Studiul lui Seche debutează cu constatarea, foarte justă, făcută pe baza existenței a „două fragmente de vocabular slavo-românesc, din veacul al XVI-lea", că „apariția lexicografiei bilingve este, pe teren românesc, aproape concomitentă cu aceea a primelor texte bisericești traduse din limba slavonă"[3]. Deci lexicografia românească are o vechime de circa patru secole.

În continuare, se face apoi constatarea interesantă că din secolul al XVII-lea s-au păstrat „cel puțin opt glosare slavo-române, dintre care măcar două-trei din prima jumătate a secolului". În sprijinul acestei afirmații sînt amintite fragmentele din „vocabularul biblic sîrbesc (vechi slav) — românesc, a cărui redactare trebuie situată în jurul anului 1630", precum și cunoscutului lexicon al lui Mardarie Cozianul din 1649, „prima operă lexicografică completă păstrată pînă astăzi".

Pe baza datelor furnizate de Gr. Crețu[4], autorul trage concluzia — vom vedea în ce măsură valabilă — că „lexicografia românească din secolul al XVII-lea, este fără excepție de proveniență muntenească"[5]. E drept că această deducție categorică a suferit în „concluziile" lucrării o slabă atenuare, arătîndu-se că „lexicografia slavo-română *este prin excelență* de proveniență muntenească". Acest fenomen e datorat, după autor, împrejurării că „primul și cel mai puternic focar de cultură tipărită, legat de limbile slave, s-a aflat în această provincie românească"[6].

Părerea noastră este că aceste concluzii sînt contrazise de fapte. Primele traduceri de texte — acelea zise rotacizante, păstrate pînă astăzi — sînt din celelalte provincii românești, adică din Transilvania de nord, din Maramureș și poate din Moldova. Aceste realități ar trebui să ducă la concluzia că astfel de glosare slavo-române au existat în secolul al XVII-lea și în aceste provincii, chiar dacă ele nu se mai păstrează sau — mai probabil — nu sînt cunoscute încă. De altfel trebuie examinată și problema identificării acelor „Mihai", care apar pe două din lexicoanele păstrate, cu date deosebite: Lexiconul din 7181 (1672—1673)[7] și cel din 1683, ianuarie 9, scris de „Mihail logofătul sin Oprea diacon"[8]. Se pare că avem de a face cu unul și același copist — „Mihai" în 1673 și „Mihai logofăt ot Tîrgoviște" zece ani mai tîrziu — al unor texte alcătuite de altcineva. Apoi trebuie stabilit arhetipul acestor „copii" de pe un lexicon original, desigur mai vechi.

O altă constatare a lui Mircea Seche este aceea că, spre finele secolului al XVII-lea și în primii ani ai celui următor, se produce în istoria lexicografiei române o „cotitură fundamentală"[9]. Primul argument invocat în acest sens — acela că „locul limbii slavone începe să fie luat, în dicționarele bilingve sau poliglote, de către limba latină sau o limbă romanică", nu ni se pare concludent. Convingerea noastră este că nu poate fi vorba de o astfel de substituire, ci — cel mult — de o scădere a intensității, în favoarea noilor limbi romanice, pe lîngă care trebuie menționate și greaca și maghiara, care-și fac apariția paralel în lexicografia românească, apariție justificată de noile tendințe cultural-științifice și de noile raporturi politice din sud-estul Europei. Iar în ce privește apariția limbii italiene, ea se datorește afluxului de învățați italieni aflați în serviciul Casei de Austria, care au venit în contact cu țările noastre.

Pe lîngă dicționarele din a doua grupă, discutate de către Mircea Seche[10], în care intră italiana alături de limba română, noi adăugăm aici și glosarul lui Fr. Grisellini, de circa 600 de cuvinte românești cu explicația în limba italiană. Lista aceasta

---

[3] M. Seche, *op. cit.*, p. 7.
[4] Mardarie Cozianul, *Lexicon slavo-românesc*, București, 1900, p. 22.
[5] M. Seche, *op. cit.*, p. 7.
[6] *Ibidem*, p. 182—183.
[7] Gr. Crețu, *op. cit.*, p. 40—41.
[8] *Ibidem*, p. 46—47.
[9] Mircea Seche, *op. cit.*, p. 8.
[10] *Ibidem*, p. 9.

BDD-A1579 © 1966 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:28 UTC)

de cuvinte face parte din opera abatelui italian intitulată „Istoria Banatului", scrisă între anii 1770—1777 și tipărită în 1780 [11].

De asemenea, lîngă dicționarul greco-român amintit [12], socotim că trebuie adăugat și acel „scurt vocabular greco-român" aflat în manuscrisul grecesc cu nr. 692 de la Academia Republicii Socialiste România, din secolul al XVII-lea (1625). Vocabularul se află pe foile 1, 73—74, 79—81, 220—225 [13].

În ce privește cel de al treilea argument invocat de Seche, privind mutarea „centrului de greutate" în această epocă în Transilvania, datele existente și cele care vor urma nu-l justifică, ci cel mult se poate vorbi de o ușoară creștere în intensitate acolo. Pe lîngă aceasta, trebuie să se țină seama că în trecut ca și astăzi — cărturarii români din cele trei țări au circulat neîntrerupt între ele și au întreținut strînse legături, ceea ce dovedește continua unitate culturală a tuturor românilor. Cîteva exemple nu credem că vor fi de prisos: Teodor Corbea, originar din Brașov, ajuns în serviciul domnitorului C. Brîncoveanu, și-a scris opera în Țara Românească (finele secolului al XVII-lea) la îndemnul lui Mitrofan, episcop de Buzău (acesta moldovean de origine) [14]. Apoi Luca Ianculeos de la Rocca, grec de origine, italienist românizat, a trăit în serviciul unora din domnii ambelor Principate, scriindu-și însă vocabularul în opt limbi (1769—1780) la Brașov, unde a locuit un timp. În sfîrșit, dicționarul greco-român scris de Gherontie de la Neamț, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, se păstrează în copie la Brașov. Așadar, e greu să admitem undeva „un centru de greutate" în aceste condiții.

O altă concluzie a autorului, cu care nu sîntem de acord, este aceea cu privire la un regres în dezvoltarea lexicografiei române „de la 1704 și pînă în jurul anului 1780" [15]. Pentru epoca aceasta autorul constată apariția numai a două glosare slavo-române, cel al lui „Misail" din 1740 și cel al lui Macarie din 1778, ambele muntene, precum și a două dicționare latino-române, din Transilvania. Dintre acestea, unul, *Lexicon compendiarium latino-valahicum*, ar fi fost redactat pe la 1762—1776, prin părțile Oradiei, de un preot sau călugăr român și s-ar fi datorat curentului „religios iezuit din Transilvania". Se admite, după concluziile lui Carlo Tagliavini, că „izvorul principal al lucrării" este „una dintre edițiile dicționarului latin-maghiar al lui Páris Pápay" [16].

S-a atras atenția însă, mai demult, pe baza celor relatate în prefața dicționarului lui Pápay, semnată de editorul Petru Bod, că în adevăr opera lui Pápay a fost „tradusă" în limba română, în Țara Românească, și că traducerea aceasta se păstra, cam pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, în biblioteca din Blaj. Noi am opinat că traducerea s-a făcut de către umanistul Ștefan Bergler, de origine român, la ordinul lui Nicolaie Mavrocordat [17].

Afară de aceste dicționare, Mircea Seche mai arată că în epoca citată s-au redactat, de către autori străini, și două mici vocabulare italiano-române [18].

Urmează o altă constatare și anume că „lexicografia greco-română nu face nici ea progrese" în epocă [19].

De la început trebuie să observăm că parte din materialele lexicale puse în circulație în publicistica de specialitate n-au fost cunoscute autorului schiței de istorie a lexicografiei, fapt care l-a determinat să tragă concluzia citată cu privire

[11] N. Bolocan, *Istoria Banatului Timișoara după Fr. Grisellini*, București, 1926, p. 180—194.

[12] M. Seche, *op. cit.*, p. 11.

[13] C. Litzica, *Catalogul manuscriptelor grecești*, București, 1909, nr. 612, p. 305, și I. Ștefănescu, *Opere istorice*, capitolul *Manuale și dicționare greco-române*, București, 1942, p. 195, (care îl consideră însă din secolul al XVIII-lea).

[14] C. C. Giurescu, *Istoria românilor*, III, 2, București, 1946, p. 842.

[15] M. Seche, *op. cit.*, p. 13.

[16] *Ibidem*, p. 13—14.

[17] C. A. Stoide, *Contribuții la istoria tiparului românesc în Brașov în sec. XVIII*, în „Luceafărul de ziuă", III, 1956, p. 142 și nota 28.

[18] M. Seche, *op. cit.*, p. 15.

[19] *Ibidem*, p. 15—16.

BDD-A1579 © 1966 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:28 UTC)

afiei greco-române. O serie de mari lexicoane, unele bilingve, poliglote, în compoziția cărora intrau elino-greaca modernă și zic net această concluzie.

ăeco-române necunoscute autorului, amintim lexiconul manuscris 1944 la biblioteca Institutului de Drept din Iași. Manuscrisul, a 238 foi (cu unele lipsuri), a fost descris de către profesorul ar descrierea acestuia, care reproduce și fragmente din voca- e pare, unele concluzii eronate. Astfel, el conchidea că „locul dicționar este Mănăstirea Hurezului", invocînd numai faptul prima filă a dicționarului arată că a aparținut acestei mănăs- e avea și semnificația că glosarul a ajuns la o dată oarecare irii Hurez — după cum a ajuns și la Iași — și deci el a putut O altă concluzie a lui Șt. Berechet este că glosarul ar fi fost im Ivireanul. Identificarea a făcut-o prin „comparația" glosa- manuscrisul ilustrat al lui Ivireanul descoperit de dînsul la

scrisul ar aparține deci „începutului secolului al XVIII-lea" o aza următoarei însemnări: „Eu am cetit aceste mai sus scrise „ 1725, Noembrie 30". Data de an a inscripției pare însă rău putea fi vorba de anul 1775. De altfel cuprinsul notei în nacronic și, în orice caz, nu este în nota mentalității primei al XVIII-lea.

i că opera descrisă de Berechet este în parte și un vocabular poate deduce nu atît din descrierea ce i s-a făcut, cît din eproduse în studiu. De altfel Berechet crede că autorul voca- eputinței de a da termeni precișI de traducere, ar fi recurs la a noastră este că vocabularul descris trebuie pus în legătură ătuit în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea la Mănăstirea oscutul învățat Cherontie[23]. Acest dicționar a fost alcătuit, Ștefănescu, pe baza celor două vocabulare foarte cunoscute. s și Gheorghios Constantinu[24].

ecizăm că extrase din acest vocabular, făcute pe un manuscris se găsesc în glosarul nou, greco-român, păstrat în biblioteca Sf. Nicolaie din Șcheii Brașovului[25]. Am comparat acest voca- care e descris de Berechet (evident, o altă copie a lui) și am de cuprins dintre aceste vocabulare e de circa 1/3.

nterioară anului 1777, Ioan Dimitrie din Forna, fost profesor e Al. Chica, a „tradus" tezaurul limbii grecești a lui Henri fost împodobită cu versuri arhaizante de către Scarlat Ghica[26]. n lexicografia poliglotă, atît prin vechimea lui, cît și prin at, precum și prin numărul mare de limbi în care e redactat,

t, *Un dicționar neogrec*, în „Revista istorică", XXII, 1936,

op. cit., p. 206. Glosarul în cauză poartă titlul Λεξικον αλφαβητον și se păstrează în Biblioteca Academiei Republicii b nr. 1577.

i Gherasim Vlahos, la origine un vocabular neogrec-latin- ediția din 1784, cuprinde și limba franceză. Vocabularul lui nu era paleogrec-neogrec-latin-italian. (Pentru ambele, vezi p. 206—209).

— după cum se vede — este numai un rezumat al operei het. El pare a fi o prelucrare de la sfîrșitul secolului al nele două decenii ale celui următor și trebuie pus în legătură esti la școala din Șcheii Brașovului.

de ortografie al lui Anastasie Gordios, Leipzig, 1777, p. 241. Istorică", XX, 1934, nr. 10—12, p. 446).

BDD-A1579 © 1966 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:28 UTC)

se cuvine lexiconului octo-glas a lui Luca Ianculeos de la Rocca. Acest Lexicon se păstrează în nouă volume, în original sau într-o copie unică, în Biblioteca Universităţii din Iaşi. A fost studiat de C. Erbiceanu. După o notă cuprinsă în volumul I al operei, se constată că manuscrisul provine din biblioteca Mănăstirii Sf. Sava din Iaşi şi a fost scris, cum am arătat mai sus, de către Luca de la Rocca, la Braşov după 1769 şi înainte de 1780. Titlul lexiconului este : Λεξικόν ὀκτάγλωσσον *a lui* Λουκᾶς Γιανουλαιος δε λά ρωκκας ὁ εν Κωνσταντινουπόλει εκγεννηθεις.

După cele constatate de C. Erbiceanu şi subliniate de I. Ştefănescu — autorul celui mai complet studiu asupra lexicografiei greco-române de pînă la 1940 — „cuvintele greceşti vechi sînt explicate în dialectele ionic, doric, eolic, limba greacă poetică, limba greacă modernă, latină, italiană, franceză, arabă, persană, turcă, ebraică şi valahă" [27].

Un mic vocabular român-grec, datînd probabil din primul deceniu al secolului al XIX-lea, se păstrează într-un miscelaneu aflat în Arhivele Statului din Iaşi. Manuscrisul, un caiet de format 20/10 cm, nenumerotat, conţine socotelile unui negustor din Moldova, diverse alte însemnări, rugăciuni etc. Vocabularul e redactat pe 3 pagini. Pe fiecare pagină cuvintele sînt aşezate cîte patru în rînd, însoţite de traducerea greacă. Sînt în total 144 cuvinte româneşti, cu corespondentele lor greceşti[28].

La cele arătate mai sus trebuie să se adauge şi lista de cuvinte româneşti, explicate în greceşte la opera istorică a lui Matei al Mirelor şi Stavrinos, din ediţiile de după 1710[29].

E necesar de asemenea să se cerceteze mai atent manuscrisul de la Academia Republicii Socialiste România, nr. 1232, anterior datei de 1752, şi care a aparţinut lui Constantin şi Ilie Kogălniceanu, deoarece — după Gh. Ghibănescu, care reproduce 60 cuvinte de pe fila 63 a manuscrisului — acesta nu pare a fi un dicţionar bilingv (francez-român), ci unul în cinci limbi (franceză, elină, greacă, rusă, română)[30].

O menţiune aparte merită operele lexicografiei aromâno-greceşti, aproape complet necunoscute lui Mircea Sache.

Seria o deschide atît de mult discutatul lexicon greco-aromâno-albanez, datorat lui T. A. Cavallioti şi cuprins în opera πρωτοπειρια (Prima învăţătură)[31], care a fost scrisă înainte de anul 1770 în Moscopole, cunoscutul oraş cultual macedo-român, unde autorul era preot şi director al „Noii Academii". Se pare că tipărirea ei s-a făcut întîia oară chiar în acest oraş[32], la tipografia lui Naum, şi apoi s-a reeditat le Veneţia, în anul 1770[33]. Conţinutul celor o sută de pagini ale operei este, pe scurt, următorul : un abecedar, noţiuni elemnetare de aritmetică, învăţături morale, rugăciuni şi vocabularul, tipărit pe 47 de pagini, cuprinzînd 1170 de cuvinte, aşezate pe trei coloane (romaica, vlahica şi albanica). Textul e scris cu caractere greceşti[34].

---

[27] C. Erbiceanu, în „Revista Teologică", III, 1885—1886, p. 220—221 ; I. Ştefănescu, *op. cit.*, p. 205—206.

[28] Arhivele Statului Iaşi, ms. nr. 1713.

[29] Dan Simonescu, *Le Chroniqueur Matthieu de Myre et une traduction ignorée de son „Histoire"* (în „Revue des études Sud-Est Européennes", tom. IV, 1966, nr. 1—2).

[30] Gh. Ghibănescu, „T. Codrescu", revistă de istorie, II, 1933, nr. 4, p. 107—108.

[31] Pentru activitatea publicistică şi didactică a lui Cavallioti a se vedea C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. III, I, Buc., 1942, p. 423—425 şi vol. III, 2, p. 845. Deşi Mircea Seche a întîlnit numele autorului într-o grafie deformată „Callioti", el conchide : „dicţionarul greco-român, redactat pe la 1770 de un Callioti... dar nu cunoaştem nici un amănunt asupra acestei lucrări" (Schita... p. 16).

[32] N. Camariano, *Mihalopulos Fanis, Moscopolis* („Revista Istorică Română", XIII, 1943, fasc. III, p. 81).

[33] Bianu-Hodoş, Bibliografia Românească Veche, II, p. 194—195, şi Dan Simonescu, B.R.V., IV, p. 96, unde se face şi o scurtă prezentare a vocabularului, plus facsimilul primei pagini. O bună prezentare a se vedea la Victor Papacostea, *Povestea unei cărţi. Protopiria lui Cavallioti* (în „Omagiu lui Constantin Kiriţescu", Bucureşti, 1937, p. 665—674).

[34] Th. Capidan, *Un lexicon greco-aromân-albanez*, în „Revista Istorică", XX, 1934, nr. 1—3, p. 20—21.

BDD-A1579 © 1966 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:28 UTC)

Acest lexicon a avut cea mai mare răspîndire în epocă, în special în rîndurile lumii ştiinţifice din afară. În anul 1773 el a fost recomandat de către studentul macedonean Constantin Hagi Gehani, originar din Moscopole, în timp ce-şi făcea studiile la Viena, învăţatului Iohann Thunmann, care a studiat şi reprodus lexiconul lui Cavallioti în opera de mare circulaţie ştiinţifică, *Untersuchungen über die Geschite der ostlichen europäischen Völker*, tipărită la 1774 în Leipzig [35]. Iohann Thunmann a însoţit vocabularul lui Cavallioti de o traducere latină a cuvintelor [36].

Un fragment din acest vocabular de 31 de pagini format mic, care reproduce textul pînă la litera *p*, a fost descoperit de Marcu Beza în bibliotecă Mănăstirii Sf. Pantelimon de la Sf. Mormînt şi dăruit Academiei Române. Descrierea şi identificarea acestui manuscris cu opera lui Cavallioti din versiunea Thunmann a făcut-o Th. Capidan [37].

Un alt glosar, în patru limbi, în care intră macedo-româna (aromână) şi albaneza, alături de greacă şi bulgară, a fost alcătuit de către Daniil din Moscopole. Opera poartă titlul Εισαγωγη διδασκαλια şi a avut două ediţii: una la Veneţia în 1794 şi alta la Constantinopol în 1802 [38].

Existenţa operei macedoromânului Cavallioti, editată încă înainte de 1770, şi a lui Daniil din Moscopole, editată în 1794 şi 1802, infirmă concluzia lui M. Seche că N. Ianovici ar fi „autor al celui dintîi dicţionar în care apare, ca limbă componentă, dialectul aromân" [39]. Se ştie că Ianovici este autorul pentaglosarului din 1821 [40].

Deosebit de cele de mai sus adăugăm următoarele:

O încercare de glosar în componenţa căruia intră şi macedoromâna, se păstrează între manuscrisele Academiei şi cuprinde „material pentru un vocabular macedo-român, cu explicaţii în limba greacă şi germană" [41].

O operă de mai mare dezvoltare e însă *Dicţionarul macedo-român* alcătuit în a doua jumătate a secolului al XIX-lea (înainte de anul 1880) de către dr. M. G. Obedenaru [42].

În sfîrşit, trebuie remarcat că şi cel dintîi „vocabular ruso-român" e dintr-o perioadă mai veche şi anume din prima jumătate a secolului al XVIII-lea. El este cuprins în gramatica ruscăscă scrisă de un Ştefan Ioanov în „luna februarie 26, anul de la Hristos 1746". Opera se păstrează în manuscris, sub nr. 3784 la Academia Republicii Socialiste România [43].

Foarte dreaptă e afirmaţia lui M. Seche prin care arată că, pentru perioada de după 1780, „pînă la sfîrşitul secolului, numărul dicţionarelor româneşti creşte din nou în mod simţitor" [44]. Însă la operele semnalate şi descrise de el se pot adăuga şi altele.

De semnalat apoi — lucru important — că la Iaşi exista, formată din ordinul domnului, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, o societate de învăţaţi, oameni de şcoală şi elevi ai Academiei domneşti, clerici, dar şi boieri pămînteni,

---

[35] Papahagi V., *Constantin Hagi Gehani din Moscopole*, în „Revista istorică", anul XXIII/1937, nr. 7—9, p. 271.

[36] Th. Capidan, *art. cit.*, p. 20—21.

[37] *Ibidem*.

[38] C. C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. III, 1, p. 423.

[39] M. Seche, *op. cit.*, p. 21, nota 2.

[40] V. Papacostea, *Pentaglosarul lui Neculaie Ianovici*, în „Revista Istorică Română", IX, 1940, p. 314—322.

[41] I. Bianu şi Gh. Nicolăiasa, *Catalogul manuscriselor româneşti*, vol. III, Craiova, 1931, p. 44, nr. 771.

[42] *Ibidem*, p. 117. Opera se află în manuscrisele 903—904, iar *Notele de dicţionar şi gramatica* în manuscrisele nr. 897—902.

[43] G. Strempel, *Copişti de manuscrise româneşti*, vol. I, Bucureşti, 1959, p. 127; Zamfira Mihail, *Primele scrieri româneşti pentru studiul limbii ruse* în „Studii şi cercetări ştiinţifice — Filologie", XIII, 1962, fasc. 1, p. 25, identifică pe St. Ivanov cu preotul şi cărturarul braşovean St. Ioanovici.

[44] M. Seche, *op. cit.*, p. 16.

BDD-A1579 © 1966 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:28 UTC)

în număr de 30 de colaboratori, care se ocupau cu probleme de vocabular. Această societate a redactat, între altele, dicționarul greco-italian-francez, care a fost publicat în 1790 la Viena, sub numele lui G. Vendoti [45].

Nu se știe cui se datora și ce cuprins avea acel „Λεξιλογιον Μολδαβικον" păstrat în biblioteca națională din Atena [46]. S-ar putea ca acest dicționar să fi fost bilingv, greco-român (moldovenesc!), și datorit tot societății care a alcătuit opera editată de Vendoti.

Un „Λεξιλόγιον σομικο βλαχικον" care probabil este tot din secolul al XVIII-lea, este citat de Papadopulos Kerameus [47]. Tot din această perioadă este și dublul vocabular, intitulat *Mic vocabular neogrec-român-german* (fila 64v—65v) și unul „neogrec-german-român" (fila 65) [48].

Credem, din nou, pentru motivele arătate mai sus, prea categorică afirmația lui M. Seche că „ceea ce caracterizează primul sfert al secolului al XIX-lea, pentru lexicografia românească" ar fi „mai întîi mutarea *totală*, din Țara Românească și din Moldova în Transilvania, a *preocupărilor* în acest domeniu". Autorul crede că „nici o singură lucrare nu poate fi semnalată acum în Țara Românească și în Moldova, în timp ce Transilvania produce cel puțin zece dicționare sau proiecte de dicționare" [49].

Este adevărat că pentru această perioadă — oarecum nejust delimitată de autor — Transilvania aduce aportul cel mai substantial la lexicografia românească. În acest interval de timp au fost definitivate și tipărite rezultatele *mai vechi* ale Școlii ardelene. Parte din lucrările tipărite, dintre cele definitivate sau numai abordate și neterminate din această epocă, sînt rezultatul unor eforturi cu mult mai vechi.

Nu trebuie însă subestimate nici preocupările în acest domeniu, din celelalte teritorii românești. Cunoscute fiind împrejurările de atunci, rezultatele acestor eforturi, ori n-au putut fi imprimate, ori s-au pierdut.

În acest sens, același Codrica, secretar domnesc al lui Mihai Șuțu vodă, ne informează că domnul a însărcinat pe marele logofăt Dimitrie Fotiade Catargiu, împreună cu doi colaboratori, plătiți lunar „din casela domnească", să traducă „Dicționarul Academiei Franceze" [50]. A fost probabil o lucrare părăsită, odată cu plecarea domnului de la tron, în anul 1821.

Tot cu prilejul acestor tulburări, mai avem și alte semnalări de lucrări lexicografice pierdute. Dintr-o „dizertație pregătitoare la dicșionariul românesc-latinesc-elinesc din 1842", publicat de Grig. Papadopol, luăm cunoștință că „două dicționare elleno-românești se alcătuiau de o soțietate de bărbați încercați și iubitori de bine ‹din Țara Românească›, însă din nerorocire manuscriptele, lor se pierdură în cea din urmă răzvrătire a țării [51]. Deci pierderea acestor opere a avut loc cu ocazia evenimentelor din 1821.

Între tipăriturile din 1821 semnalăm și „Bordeiul Indienesc" (de Bernardin de Saint-Pierre), tradus din lb. franceză de către Leon Asachi (Iași, 1821), care cuprinde între paginile 81—106, un „vocabular" de neologisme, al cărui rost îl arată Asachi în prefața traducerii sale [52].

---

[45] Pentru aceste manifestări culturale de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, în capitala Moldovei, a se vedea D. Russo, *Codrica*, în „Elenismul în România", București, 1912, p. 67, nota 1. Vezi, de același, *Studii istorice greco-române*, București, 1939, vol. II, p. 39, precum și I. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 209, nota 4.

[46] I. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 210.

[47] În *Catalogul bibliotecii din Mileon*, p. 30, ms. 80; cf. I. Ștefănescu, *op. cit.*

[48] I. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 195.

[49] M. Seche, *op. cit.*, p. 21 (sublinierile noastre).

[50] D. Russo, *Studii istorice greco-române*, Buc., vol. II, p. 539.

[51] I. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 210.

[52] E. Lovinescu, *Gh. Asachi*, Buc., 1927, p. 20—21 și I. Bianu, Nerva Hodoș, Dan Simionescu, B.R.V., vol. III, 1912—1930, p. 383—385.

BDD-A1579 © 1966 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:28 UTC)

Probabil din această perioadă este şi „Vocabularul francez-român" din care publică un fragment Gh. Ghibănescu, reproducînd 65 cuvinte din litera „ch", dar nu arată locul de păstrare [53].

Mircea Seche, care a acordat o atît de temeinică cercetare unora din dicţionarele publicate, cum sînt cele două din 1823 şi 1825, ca şi dicţionarelor lui Cihac şi Laurian-Massim, se cuvenea să se ocupe mai temeinic şi de opera lexicografică a lui Iordache Golescu. Dicţionarul acestuia, român-grecesc [54], deşi cuprinde un număr de 177 file infolio, n-a fost luat în considerare de către autorul *Schiţei de istoria lexicografiei*.

De asemenea, trebuie menţionat, pentru perioada de după 1825, şi „vocabularul român-latin" cuprins în „Gramatica Daco-Română" a lui I. Alexi (Viena, 1826), p. 222—269, care e urmat de o serie de dialoguri (p. 270—313). Acest dicţionar cuprinde c. 2800 cuvinte.

Reamintim că tot în epoca aceasta — mai precis în 1825 — s-a publicat şi abecedarul greco-român al lui Grigore Pleşoianu şi Gheorghe Librier, care cuprinde între altele şi un vocabular greco-român (paginile 9—19). Cuvintele sînt grupate pe diferite domenii [55].

În fine, trebuie amintită şi *Cartea grecească cu bucăţi alese* — Εκλογαριον Γρεκικον — a lui Dimitrie Nicolaie Darvari, care s-a publicat în trei ediţii între anii 1804—1827 (în Viena prima şi poate şi a doua, iar a treia la Bucureşti, în 1827) şi care cuprindea „cîteva bucăţi de lectură, un vocabular greco-român şi un tratat de gramatică" [56]. În legătură cu această carte, subliniem şi faptul că de una din primele două ediţii ale ei s-a folosit Petre Berovici din Braşov, la alcătuirea *Bucvarului* său pentru şcolile bulgăreşti, tipărit la Braşov în 1824. În prefaţă se arată că membrii comunităţii bulgare din Braşov au proiectat să se tipărească şi un „Mic lexicon" în patru limbi (bulgară, greacă, valahă şi rusă), precum şi o gramatică etimologică a acestor 4 limbi [57]. Nu ştim dacă acest proiect a fost înfăptuit.

Pentru epoca 1825—1870, autorul face constatarea că „după apariţia *Lexiconului budan*", dar mai ales către jumătatea secolului, se constată o nouă repartiţie geografică a preocupărilor lexicografice: „Muntenia începe să concureze în mod evident şi chiar să depăşească în acest domeniu Transilvania". Apoi se observă că Transilvania şi Muntenia „tind să se specializeze fiecare în anumite tipuri de dicţionare".

Din această epocă au rămas însă necunoscute autorului eforturile făcute în lexicografia bilingvă ca şi în cea unilingvă, de către profesorii de la şcolile din Iaşi, din deceniile trei şi patru ale secolului trecut. Pentru uzul învăţămîntului, au fost alcătuite atunci proiecte, sau au fost adaptate ori elaborate o serie de vocabulare. Deşi aceste lucrări n-au fost tipărite, parte din ele s-au păstrat în manuscris.

Trebuie scos în evidenţă şi faptul că Epitropia şcolilor din Moldova, condusă de mitropolitul Veniamin, luînd în dezbatere ofisul domnesc din 2 noiembrie 1836, în legătură cu dezvoltarea învăţămîntului, a hotărît la 16 martie 1837, între altele, alcătuirea „unei comisiuni pentru compunerea, traducerea şi revizuirea cărţilor didactice, *şi alcătuirea unui dicţionar românesc*, pentru care s-a decis *cumpărarea lexiconului manuscris alcătuit de răposatul consilier Ion Budai Deleanu*". Acest manuscris, „*împreună cu lexiconul alcătuit de către căminarul Costin Veisa*", precum şi cu materialul lexical adunat „din gura poporului românesc", cît şi din cărţi sau dresuri vechi", urma să stea la baza noului dicţionar. Pentru evitarea neologismelor se propunea crearea de cuvinte noi cu ajutorul lexicului latin. Se recomanda însă, în rezolvarea acestei probleme, ca Direcţia şcoalelor din Moldova, să se pună de acord cu Direcţia şcoalelor din Ţara Românească" [58]. Nu cunoaştem, deocamdată,

---

[53] Gh. Ghibănescu, „T. Codrescu", revistă istorică, II, 1933, nr. 4, p. 59—60, nr. 5.

[54] I. Bianu — G. Nicolăiasa, *op. cit.*, III, p. 89, ms. 851.

[55] I. Banu, N. Hodoş, B.R.V., III, p. 476—477, şi N. Bănescu, *Un dascăl uitat: Gr. Pleşoianul*, „Analele Acad. Rom.", Mem., Secţ. ist., XXXVII, p. 365—366.

[56] C. Litzica, *Catalogul manuscriptelor greceşti*, Bucureşti, 1909, p. 106, ms. nr. 110. De asemenea, B.R.V., vol. III, p. 560.

[57] Ion Bianul şi Dan Simionescu, B.R.V., tomul IV, p. 311—314.

[58] C. I. Andreescu, *Evoluţia învăţămîntului*, Iaşi, 1935, p. 84, 85.

BDD-A1579 © 1966 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:28 UTC)

mai mult despre lexiconul alcătuit de „căminarul Veisa" [59]. Dintre încercările pentru elaborare de lexicoane ale altor persoane din această epocă, vom aminti, în ordine cronologică, următoarele:

Îndeletnicire de cuvinte latinești, e un vocabular latin-român, alcătuit de Enache Halunga [60], profesor la „Gimnazia vasiliană". Manuscrisul începe să fie copiat (?) la 10 ianuarie 1836, într-un caiet în 8°, de 42 foi. Cuvintele în număr de 3400 sînt grupate pe anumite domenii. Poate că el urmează planul vreunuia din vocabularele care se găsesc în dialogurile bilingve, apărute în epocă. Se pare că i-a servit de model opera lui Pleșoianu și Librier, *Abețedar și dialoguri*, ediția a III-a, 1834 [61].

De la profesorul de latină D. Stoica al Gimnaziului de pe lîngă Academie [62], au rămas în manuscris două opere de lexicografie latino-română și o gramatică latină, tipărită în 1852 [63]. Una dintre lucrările lexicografice ale lui D. Stoica poartă titlul: „Broeder, Christian Gottlob, *Vocabularium manuale latino-romanum*". E un manuscris de 72 foi și poartă data „Iași, 14 iunie 1849". În introducere autorul spune că „acest vocabular este pentru începătorii limbii latine, foarte acomodat în toate privirile pentru că este ca o anexă la lecturile latine pe care le-au aplicat Cristian Gottlob Broeder la capitolul gramaticii sale cei mici sau elementare, latine" [64].

A doua lucrare manuscrisă e un vocabular — o compilație după opera lui Imanuel Iohan Scheller dar, se pare, și după alți autori [65]. În prefață, autorul spune că „acest dicționar l-am început a-l lucra, a-l urma și scrie, din cei mai buni autori (în 26 noiembrie 1843 și gătit în 16 februarie 1844 [?], cuprinzînd 89 coale și 7/8, cu 10 000 și mai bine cuvinte), adică din Cornu [?], copie [sic, *ediție*] a lui Adam Frederich Kirsch, tipărit la Lipsca în 1774, iar mai cu seamă după Im. Ioh. Gerch. Scheller, prin editorul G. H. Lünemann dr. și profesor de latină în Göthingen, tipărit la Viena în tipografia lui B. Ph. Bauer și Anton Strausz, 1806".

D. Stoica a început lucrarea în momentul cînd și-a dat seama de lipsă și de greutatea elevilor în alcătuirea temelor școlare. Cu această ocazie a ținut să arate și metoda pe care a urmat-o în alcătuirea lucrării. Se pare că el a avut la început intenția să alcătuiască un lexicon în patru limbi — adică latina clasică și medievală, greaca și româna. A renunțat însă la acest plan, din lipsă de timp, dar și pentru că opera trebuia terminată la o dată fixă. După cît se înțelege, autorul avea credința că lucrarea se va tipări și, de aceea, a amînat acele completări — dacă vor fi socotite necesare — la tipărirea operei, pe care el o vedea apărînd în mai multe ediții. Dîndu-și totuși seama că lucrarea lui s-ar putea să nu corespundă cerințelor științifice, el recomandă, pentru cei mai înaintați în studiu, opera de proporții a lui Varinus Favorinus.

Operele scrise de dînsul și enumerate mai sus le-a redactat în ciornă și numai acelea din ele care urmau să „se dea la lumină, acelea se vor lucra, după putință, mai perfect".

După cele cuprinse în foaia de titlu, dicționarul propriu-zis ar fi fost lucrat „din 26 noiembrie 1843 pînă la 16 februarie 1844". Prefața este însă datată din „Iași, 4 iunie 1849". Dată fiind extinderea acestei opere — 720 pagini în 8°, cu un cuprins de circa 10 000 de cuvinte cheie — este exclus ca ea să fi fost terminată în mai puțin de trei luni! Mai curînd trebuie să admitem că lucrarea a fost redactată într-o perioadă de 6 ani — adică din noiembrie 1843 pînă în februarie 1849, și că prefața a fost scrisă mai tîrziu și adăugată la 4 iunie 1849.

---

[59] Acest Costin Veisa se pare că a avut și preocupări beletristice. Se păstra mai demult un manuscris al său intitulat *Tabloul*. Cf. Xenopol-Erbiceanu, *Serbarea școlară de la Iași*, p. 298.

[60] Enache Halunga, care în 1829 se găsea ca profesor la Școala Vasiliană, își făcuse studiile la Școala de la Sf. Sava din București (A. D. Xenopol, *Istoria Românilor*, VI, Iași, 1893, p. 258 și C. I. Andreescu, *Evoluția învățămîntului*, p. 31).

[61] Arhivele Statului Iași, ms. nr. 1789.

[62] C. I. Andreescu, *op. cit.*, p. 102.

[63] Xenopol — Erbiceanu, *op. cit.*, p. 258.

[64] Biblioteca Centrală din Iași, ms. III, 139.

[65] *Ibidem*, ms. IV, 47.

BDD-A1579 © 1966 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:28 UTC)

Între încercările de vocabular unilingv, trebuie amintit şi dicţionarul „etimologic român" făcut de V. Paulini, din familia Pavlovici, se pare originară din Botoşani [66]. Şi acesta a fost, cu începere de prin 1832, profesor la şcoalele începătoare, cu un titlu luat la un curs de trei luni, pentru pregătirea didactică a candidaţilor. Din 1835 e profesor la Gimnaziu (Academia Mihăileană) [67]. Dar în 1842, V. Paulini „din Iaşi" e profesor şi director al şcolii publice din Botoşani [68].

Se cunosc, din activitatea lui Paulini, cîteva opere didactice. Încă din 1837 el a dat la tipar *Gramatica latină pentru români* şi *Geografia lumii vechi*. Cu reeditări, adăugiri şi completări, sînt: *Gramatica româno-latină (sintaxa)*, publicată în 1840 la Iaşi şi *Gramatica româno-latină (etimologia)*, în acelaşi an şi loc.

În legătură cu opera lexicografică a lui V. Paulini se cunoaşte un „Apel general către toţi românii pentru culegerea de cuvinte în scopul formării unui dicţionar etimologic român". Apoi, în acelaşi scop, încă două grupe de manuscrise: „Cuvinte culese de profesorul V. Paulini" şi „Caietele de cuvinte clasate după ordine alfabetică" [69]. După datele aflate în manuscrisul trecut la Academia Republicii Socialiste România, se vede că şi lucrarea lui a rămas neterminată.

În cercetările sale cu privire la limba, literatura şi cultura italiană, I. Heliade-Rădulescu ne-a dat cîteva studii foarte temeinice şi importante ca, *Paralelism între limba română şi italiană*, tipărit în „Curierul de ambe sexe", III, (1840—1842) etc. La studiul amintit aici, autorul a anexat ca material documentar al „paralelismului" un „vocabular român-italian" care însumează circa 3 000 cuvinte, grupate în două capitole. Împreună cu studiul, e o contribuţie comparativă serioasă asupra limbilor celor două popoare. Vocabularul ocupă 47 de pagini, iar studiul şi notele 33 de pagini [70].

De asemenea, credem că nu e de prisos să amintim încă un scurt dar interesant „vocabular italian-român", de numai 80 de cuvinte, anexat de I. Heliade-Rădulescu la traducerea făcută de el poeziei epice italiene *Gerusaleme liberata*. Şi acesta a fost publicat în „Curierul" citat, vol. V (1844—1846, p. 225—229) [71].

Despre dicţionarul său „purist" va fi vorba mai departe.

Adăugăm, în sfîrşit, la acest capitol al bilingvismului în epoca 1826—1870, acel *Vocabular istriano-român*, operă a lui Ion Maiorescu, anexat la al său *Itinerar în Istria*, din vara anului 1857, a cărui publicare s-a făcut întîi în revista „Convorbiri literare", între anii 1868—1874, precum şi în volum separat, la Bucureşti, în 1874. Este şi aceasta o contribuţie esenţială la studiul dialectelor române de peste graniţele vechii Dacii.

Sub capitolul *Lexicografia unilingvă*, Mircea Seche prezintă, discută şi analizează o serie de dicţionare cu caracter specific, apărute între anii 1826—1870 şi anume: dicţionare generale, enciclopedice, puriste, dicţionare de sinonime, de omonime, de neologisme, de rime, dicţionarul grotesc şi de argou. Subliniem competinţa cu care autorul analizează *Condica limbii româneşti* de Iordache Golescu, dicţionarul lui I. Costinescu şi cel al lui Timotei Cipariu etc.

Venim şi aici cu cîteva adăugiri şi rectificări, pe care le socotim necesare. Cu privire la „dicţionarul românesc al filologului şi pictorului I. D. Negulici", menţionăm că lucrarea a fost publicată întîi în cîteva numere din „Curierul românesc"

---

[66] A. Gorovei, *Monografia oraşului Botoşani*, 1926, p. 85, nr. 24. Dar N. Iorga, *Istoria literaturii române, secolul al XIX-lea*, vol. I, Bucureşti, 1907, p. 175, crede că e originară din Focşani (un Pavlovici, războtezat italieneşte Paulini).

[67] C. I. Andreescu, *op. cit.*, p. 46, 75.

[68] N. Iorga, *op. cit.*, A. Gorovei, *op. cit.* şi Buletinul „I Neculce" fasc. VI, 1927, p. 221.

[69] Pentru toate, vezi Xenopol-Erbiceanu, *op. cit.*, p. 261 şi I. Bianu, Gh. Nicolăiasa, *Catalogul . . .*, III, p. 81.

[70] Republicat de D. Popovici, *I.Heliade Rădulescu, Opere*, Bucureşti 1943, vol. II, p. 245—318.

[71] D. Popovici, *op. cit.*, p. 618—619 şi 624—627.

BDD-A1579 © 1966 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:28 UTC)

al lui Heliade, din 1846[72]. Aşadar cu doi ani înainte de anul 1848, pe care îl indică M. Seche.

De asemenea, *Vocabularul de vorbe străine în limba română* (purist) al lui I. Heliade Rădulescu, a fost publicat întîi în „Curier de ambe sexe", anul V (1844—1846) şi probabil de aici a apărut în extras la 1847. Opera conţine cca. 1100 de cuvinte şi a fost retipărită în anul 1943[73].

Ocupîndu-se de activitatea lexicografică a lui Neculai (Nifon) Bălăşescu, Mircea Seche dă despre el cîteva date biografice interesante[74]. În legătură cu acestea, amintim şi apelul făcut de el în iulie 1853, către domnitorul Grigore Ghica al Moldovei, pentru sprijinirea tipăririi operei sale lexicografice[75]. Întîi arată necesitatea unui „dicţionar al limbii naţionale", nu fără a cita eforturile înaintaşilor Şincai, Clain, Coloşi şi Maior. Apoi precizează că la 1842, Al. D. Ghica, domnul Ţării Româneşti, l-a însărcinat cu alcătuirea unui *dicţionar latin-român*. Noul domn Gh. D. Bibescu, s-a „coînţeles" cu mitropolitul, ca opera să fie continuată „cu sprijinul Casei şcoalelor" şi astfel, Bălăşescu a plecat la Sibiu şi a început tipărirea la „solida tipografie a lui Hohmeister". Se tipăriseră două broşuri[76], „cam a şasea parte din totul", cînd s-a declanşat revoluţia din 1848—1849. În 1850 s-a întors la Bucureşti şi a apelat la sprijinul noului domn — al treilea „protector" — care a aprobat la 24 martie 1851 să i se plătească anticipat, din casa statului, 1000 exemplare şi să se facă şi o „prenumeranţie" pe ţară. În cererea sa, Bălăşescu arată domnului Moldovei că ar mai avea nevoie de 2000 de galbeni pentru terminarea lucrării. Rezoluţia domnească a fost favorabilă. Postelnicia a comunicat Departamentului averilor bisericeşti şi a învăţăturilor publice că s-a aprobat a se subscrie numărul de exemplare necesare şcolilor din ţară şi a se face o listă de prenumeranţie sub patronajul guvernului „după pilda din Ţara Românească"[77].

Asupra acestui lexicon mai aflăm că în 1850, cînd se hotărîse reînceperea tipăririi lui, contractul fusese pentru 2000 de exemplare, în 160 de coli[78], iar plata de coală 120 lei.

Mai adăugăm aici următoarele cu privire la N. Bălăşescu: a) manuscrisul dicţionarului francez-român[79] se află la Academia Republicii Socialiste România sub nr. 753 şi cuprinde 645 file[80]; b) manuscrisul dicţionarului latin-român nu se ştie unde este.

Al treilea capitol al lucrării lui Seche cuprinde *Lexicografia românească de la 1871 pînă la 1880*, pe drept numită şi „perioada marilor dicţionare".

În concluzie precizăm că am făcut o prezentare succintă a lucrării lui M. Seche, cu tendinţa şi a unor completări bibliografice, de care socotim că autorul ar fi îndatorat să ţină seama la o viitoare ediţie şi — evident — şi cu alte observaţii care se vor mai face de către alţii. Avem convingerea că această contribuţie a

---

[72] D. Popovici, *Louis Aimé-Martin şi proiectul de bibliotecă universală de la Bucureşti*, în „Revista Istorică", XXII, 7—9/1936, p. 229.

[73] D. Popovici, *I. Heliade Rădulescu, Opere*, Bucureşti, 1943, II, p. 319—367 (vocabularul ocupă 26 p., iar precuvîntarea şi observaţiile 29 p.).

[74] M. Seche, *op. cit.*, p. 51.

[75] Arh. Stat. Iaşi, Tr. 1764, dosar 1764/1853 şi Al. Băleanu, *O scrisoare din anul 1853 a profesorului Nifon Bălăşescu, către Gr. Ghica, domnul Moldovei*, în „Revista Arhivelor", I, 1, 1924, p. 105—108.

[76] M. Seche, *op. cit.*, p. 51 spune că s-a tipărit prima fascicolă a lucrării *(a — catabolum)*; N. Iorga, *Istoria literaturii româneşti în veacul al XIX-lea*, de la 1821 înainte, 1909, Vălenii de Munte, III, p. 103—108, precizează că s-au tipărit 23 coli. Bălăşescu însă arată clar: „două broşuri, cam a şasea parte din tot".

[77] Arhivele Statului Iaşi, loc. cit. (rezoluţia e parţial inedită).

[78] N. Iorga, *Viaţa şi domnia lui Barbu Ştirbei*, Vălenii de Munte, 1910, p. 81—82; M. Seche, *op. cit.*, p. 51, scrie „80 coli, împărţite în două tomuri".

[79] M. Seche, *op. cit.*, p. 46.

[80] Bianu, Nicolăiasa, *Catalogul...*, III, p. 20.

BDD-A1579 © 1966 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:28 UTC)

noastră nu știrbește valoarea științifică a lucrării, care a avut să urmărească un material bogat, în mare parte nestudiat și răspîndit în diverse publicații cu caracter documentar-istoric, sau chiar material inedit, de prin biblioteci și arhive. Nu e mai puțin adevărat, totuși, că aportul nostru va avea să modifice unele concluzii din prima parte a cărții lui M. Seche. Un fapt pozitiv și foarte însemnat, adus de lucrarea lui M. Seche este, pe lîngă acela de o valoare incontestabilă, de a fi dat o privire generală asupra lexicografiei române, din cele mai îndepărtate începuturi, dar și de a fi clarificat și scos în evidență, în mod obiectiv, strict științific, valoarea celor două opere lexicografice din deceniul al optulea al secolului trecut, care sînt dicționarele lui Cihac și cel al lui Laurian și Massim, pe nedrept desconsiderate și „calomniate" timp de aproape un secol — fapte, care prin operele didactice, au pătruns și se mențin în marele public.

BDD-A1579 © 1966 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:28 UTC)